

УДК: 159.923

Рубрика журналу: 1. Загальна психологія; психологія особистості

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОМУНІКАТИВНОГО БЛОКУ ГОТОВНОСТІ ДО МАТЕРИНСТВА ТА ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА НЬОГО

Герасимова Вікторія Геннадіївна

магістрант кафедри загальної та соціальної психології

Херсонський державний університет

viktoriagerasimova@i.ua

ORCID 0000-0002-8782-5413

Блинова Олена Євгенівна

доктор психологічних наук

професор кафедри загальної та соціальної психології

Херсонський державний університет

elena.blynova@gmail.com

ORCID 0000-0003-3011-6082

Мета: Метою статті є теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження особливостей психологічної готовності до материнства, а саме, дослідження статистичної залежності між особливостями комунікативного блоку готовності до материнства та факторами, що на нього впливають. Практичне значення проведеного дослідження: можливість роботи з вагітними, недосвідченими мамами, а також з тими, хто планує стати мамою на основі отриманих даних дослідження. Отримані дані можна використовувати в центрах з планування сім'ї, пологових будинках, школах материнства та інших.

Методи: Дослідження проводилося на базі Херсонської міської клінічної лікарні ім. О. Лучанського та Херсонського державного університету. Емпіричну вибірку склали 27 вагітних віком від 20 до 30 років (перша вагітність, термін 4-7 місяців, Група 1) та 20 не вагітних віком від 19 до 21 року

(студенти 4 курсу, Група 2). Для досягнення поставленої мети були використані наступні психодіагностичні методики: 1. Тест рівня комунікабельності (В. Ряховського), 2. Авторська анкета «Готовність до материнства». **Результати:** З'ясовано, що готовність бути матір'ю та материнство – складний фізіологічний, еволюційний, культурний та індивідуальний феномен, який має свої особливості. Феномен материнства є сукупністю не тільки вроджених компонентів та механізмів, а є інтеріоризацією соціальних норм. Сьогодні до особливостей материнства підходять з точки зору жіночого розвитку, особливостей різних періодів вагітності. **Висновки:** Материнство розвиває самосвідомість майбутньої мами, яка визначає свою батьківську позицію, аналізує власний дитячий досвід, інтегрує себе з майбутньою дитиною.

Ключові слова: девіація материнства, материнська ідентичність, комунікативність, вагітність, материнська функція.

EMPIRICAL INVESTIGATION OF THE FEATURES OF THE COMMUNICATION UNIT OF MATERIAL READING AND THE FACTORS OF IMPACT ON IT

Gerasimova Victoria Gennadyevna

Master's Degree in General and Social Psychology

Kherson State University

viktoriagerasimova@i.ua

ORCID 0000-0002-8782-5413

Blynova Olena Evgenivna

Doctor of Psychological Sciences

Professor of the Department of General and Social Psychology

Kherson State University

elena.blynova@gmail.com

ORCID 0000-0003-3011-6082

Purpose: The purpose of the article is to provide a theoretical substantiation and empirical study of the features of psychological readiness for motherhood, namely to study the statistical dependence between the features of the communicative block of maternity readiness and the factors that influence it. The practical significance of the study is the possibility of using the obtained practical data when working with pregnant women, young mothers, as well as women who are just planning their pregnancy. This material can be used in mother and child centers, women's consultations, maternity homes, lectures on family psychology, personality development and more. **Methods:** The study was conducted at the Kherson City Clinical Hospital. O. Luchansky and Kherson State University. The empirical sample consisted of 27 pregnant women aged 20 to 30 years (first pregnancy, 4-7 months term, Group 1) and 20 non-pregnant women aged 19 to 21 years (4th year students, Group 2). The following psycho-diagnostic methods were used to achieve this goal: 1. Test of communicability level (V. Ryakhovsky), 2. Author's questionnaire "Willingness to motherhood". **Results:** Motherhood is a complex phenomenon that has physiological mechanisms, evolutionary history, cultural and individual characteristics. Motherhood is not provided with completely innate mechanisms, it contains a biological desire for motherhood, transformed by internalized social norms. At the present stage, motherhood is analyzed in terms of the personal development of women, psychological and physiological features of different periods of the reproductive cycle. **Conclusions:** Motherhood defines a unique situation of the development of woman's consciousness, which becomes a stage of rethinking the parental position from her own childhood experience, a period of integration of the image of mother and child.

Key words: *maternity deviation, maternal identity, communicativeness, pregnancy, maternal function.*

Вступ

Вагітність та материнство є одними з найцікавіших, феноменологічних,

але маловивчених областей серед сучасної психології. Актуальність її вивчення продиктована гостротою демографічних проблем суспільства, материнською девіацією, тобто неприйняття власної дитини, відмова від неї, що супроводжується депресією, дратівливістю, замкненістю, апатією та негативізмом. На сьогоднішній день не вистачає психологів-практиків, які підготували б майбутніх батьків до періодів зачаття, вагітності, пологів та виховання дитини. Найважливішим у відносинах між батьками та дитиною є ставлення матері, що є основою її поведінки та створює ситуацію для розвитку дитини. Тому є актуальним вивчення настроїв, відношення матері її емоційний стан у період зачаття, вагітності та під час та після пологів (Іванова, 2015 : 231-232).

В наш час є поширеною ідеологія, що характеризує свідому відмову від дітей – чайлдфрі, поступово витісняючись іншими цінностями, такими як: професіоналізм, пошуки матеріального благополуччя, прагнення до гедонізму та індивідуалізації. Сучасні теоретичні та практичні дослідження, що вивчають проблему материнства підкреслюють важливість материнської поведінки для розвитку здорової та гармонійної дитини. Дослідження проблематики прийняття та усвідомлення жінкою ролі матері є особливо актуальним, оскільки це дає змогу виокремити чинники та сенситивні періоди, що можуть значно впливати на розвиток материнства.

Теоретичне обґрунтування проблеми: Материнство вивчають як складне явище, що є результатом взаємодії генетики, біології та соціального оточення. Інтерес до материнства в психології виник в руслі двох напрямів: при вивченні ролі матері в формуванні ранніх особистісних структур (психоаналіз та інші напрямлення психології особистості: К. Хорні, З. Фрейд, Дж. Боулбі, Е. Еріксон, та ін.) і вивчення порушення психічного розвитку дитини (дитяча соціальна дезадаптація, психіатрія, психологічні проблеми дітей та підлітків: Д. Віннікотт, А. Фрейд, М. Маллер, М. Кляйн та ін.). Вітчизняні дослідники велику увагу приділяли вивченню материнського ставлення, материнської (батьківської) позиції та дитячо-батьківської взаємодії (Е. Ейдемільер,

В. Гарбузов, А. Варга, А. Співаковська та ін.). Джерелом розвитку дитини є мати, зокрема її поведінка, що є суб'єктом пізнання, комунікації, усвідомлення себе. (М. Лісіна, Н. Авдєєва, О. Смирнова, В. Перегуда). Дитина та матір розглядаються як складові єдиної динамічної системи, де вони набувають статус «матері» і «дитини», та взаємно розвиваються як елементи даної системи.

Проблему готовності до материнства вивчали: О. Захарова, Г. Філіппова, С. Мещерякова, Ю. Скоромна. Якість материнського виховання, особливості емоційного стану є наслідком рівня психологічної готовності стати мамою. З появою дитиною відбувається переосмислення жінкою себе у новій ролі, перерозподіл сімейних ролей та обов'язків, адаптація життя з новим членом родини. Готовність до материнства є складним багатофакторним процесом, що формується вродовж усього життя, що є сукупністю інстинктивної поведінки та досвіду. На думку Г. Філіппової, материнство є головною соціальною роллю для кожної жінки, але навіть якщо бути мамою закладено біологією людини то визначальну роль відіграє вплив цінностей жінки. (Раміх, 2017: 145-146).

На думку Н. Шмілик, готовність до материнства є системою багатьох векторів що складається наступних компонентів: психофізіологічний емоційний, особистісний, операційний, пізнавальний, комунікативний.

Емоційний компонент: особливість проявів емоцій, рухливість нервової системи, рівень прояву тривоги, адекватність емоційного регування, розуміння дитячих сигналів.

Пізнавальний компонент – особливості та якість накопичених знань про перебіг періоду вагітності та народження дитини, догляду за дитиною, особливості її розвитку, особливості грудного вигодовування.

Операційний компонент – компетентність матері: уміння та навички догляду та виховання дитини.

Комунікативний компонент – особливості близького оточення матері та можливість і вміння розділити свої переживання з ними.

Психофізіологічний компонент – особливості типу темпераменту, стресостійкості, захисних механізмів, активності та психосоматики.

Головну роль у відносинах між мамою та дитиною відіграє зрілість матері як особистості та особливості потребово - ціннісної сфери.

Сформованість усіх компонентів є важливим при психокорекційній та психопрофілактичній роботі з майбутніми мамами. С. Мещерякова виділяє три рівні психологічної готовності до материнства: 1) низький рівень наявний при негативних переживаннях під час прийняття рішення мати дитину та всієї вагітності; 2) середній рівень наявний, коли жінка має коливання на рішення бути мамою, емоції під час вагітності є амбівалентними; 3) високий рівень готовності до вагітності наявний при позитивних емоціях під час вагітності та відсутності коливань у рішенні чи стати мамою. (Каткова, 2001: 56-57).

Під час виношування дитини змінюється самосвідомість, сприйняття світу та себе, переосмислення цінностей та мотивів. Зміни, що відбулися аналізуються в психологічному конструкті – материнська ідентичність, що відображає сприйняття жінкою себе у ролі матері та самореалізації нової ролі.. Сприятливим часом для розвитку материнської ідентичності є період вагітності.

Особливості девіантного материнства вивчали Т. Гурко, В. Деларю, М. Киблицька та інші. Неадекватне сприйняття вагітності, причини відмови від дитини вивчали такі дослідники як: В. Брутман, А. Варга, М. Радіонова та ін. На думку В. Брутман, А. Варги, В. Сидорової в основі відмови від дитини є комплекс причин: педагогічних, паталогічних, психологічних та соціальних.

Методологія та методи: Ми поставили за мету емпірично дослідити соціально-психологічні фактори психологічної готовності до материнства.

Дослідження проводилося на базі Херсонської міської клінічної лікарні ім. О. Лучанського та Херсонського державного університету. Емпіричну вибірку склали 27 вагітних віком від 20 до 30 років (перша вагітність, термін 4-7 місяців, Група 1) та 20 не вагітних (студенти 4 курсу, Група 2).

Для досягнення поставленої мети були використані наступні

психодіагностичні методики: 1. Тест рівня комунікабельності (В. Ряховського) – призначений для визначення рівня комунікативності, уміння спілкуватись та взаємодіяти з іншими людьми з метою співпраці та взаємодії. (комунікативний компонент готовності до материнства). Тест складається із 16 тверджень, на які досліджуваному пропонується відповісти «так» або «ні». Обробка результатів відбувалась наступним чином: За кожне «так» – нараховувалось 2 бали, за кожне «ні» – 1 бал та згідно з отриманими даними визначався рівень комунікативності досліджуваного: 30-32 бали – високий рівень; 9-31 бали середній рівень; 8-1 бали низький рівень.

Таблиця 1

Результати за тестом комунікативності

Тест комунікативності	Досліджувані	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
	Вагітні	7,4 %	88,9 %	3,7 %
	Студентки	43,6 %	33,5 %	22,9 %

Результати та дискусії: Аналізуючи отримані результати високий рівень комунікативності мають 7,4 % (а саме 2 вагітних), що характеризує жінок як взаємодіючих людей у процесі спілкування, засноване на обміні інформацією, легкість у встановленні контактів, наявність потреби у спілкуванні. 3,7 % досліджуваних мають низький рівень комунікативності (а саме 1 вагітна). Можна допустити, що майбутня мама не потребує спілкування, спілкується тільки з дуже знайомими людьми. Середній рівень комунікативності мають 88,9 % майбутніх мам.

Серед студенток високий рівень комунікативності мають 43,6 %. Дівчатам легко будувати стосунки, спілкуватися, взаємодіяти з людьми. 22,9 % досліджуваних мають низький рівень комунікативності. Можна допустити, що студенткам важко взаємодіяти з людьми, комунікувати, будувати взаємовідносини.

Отже, можна зробити висновок, що студенткам легше спілкуватися, взаємодіяти. Дані результати можуть бути пов'язані зі зміною гормонального

фону, вони є більш чутливими до оточуючих.

Нами проведено кореляційний аналіз з метою визначення статистичної залежності між показниками, що впливають на психологічну готовність до материнства, а саме (відносини з мамою, сімейний статус та вік) та особливостями комунікативного блоку готовності до материнства, а саме рівнем комунікативності. Було переведено якісні результати в кількісні, а саме: холодні відносини з мамою – 1, нейтральні відносини з мамою – 2, теплі відносини з мамою – 3. Мають цивільний шлюб – 1, незаміжні – 2, зареєстрований шлюб – 3. Мають відносини з хлопцем – 2, не мають відносини – 1, одружені – 3. Для визначення статистичної значущості нами був використаний коефіцієнт кореляції Пірсона ($r = 0,44$ при $p=0,05$ $n=20$; $r = 0,56$ при $p=0,01$ $n=20$) та ($r=0,38$ при $p=0,05$ $n=27$; $r = 0,48$ при $p=0,01$ $n=27$) (див. табл. 2).

	Столбец 1	Столбец 2	Столбец 3	Столбец 4
Столбец 1	1			
Столбец 2	-0,45876	1		
Столбец 3	0,392763	-0,40644	1	
Столбец 4	0,523552	0,166307	0,087773	1

Таблиця 2

Кореляційна таблиця рівня комунікативності та показників, що на нього впливають (серед вагітних)

Серед вагітних статистична залежність виявлена між показниками: рівень комунікативності та відносини з мамою ($r=-0,45$ при $p=0,05$); рівень комунікативності та вік ($r=0,52$ при $p=0,05$). Таким чином, можна зробити висновок, що рівень комунікативності залежить від віку та характеру відносин з мамою. Чим кращі, довірливій, тепліше відносини з мамою, тим жінка у період вагітності є більш комунікативною, їй легше будувати спілкування. Чим

дорослішою є жінка, тим рівень комунікативності зростає, вона є більш досвідченою, має досвід спілкування.

Серед досліджуваних не вагітних статистична залежність виявлена між показниками: рівень комунікативності та сімейний статус ($r = 0,47$ при $p=0,05$); рівень комунікативності та вік ($r = 0,62$ при $p=0,01$). (див. табл. 3)

Таблиця 3

Кореляційна таблиця рівня комунікативності та показників, що на нього впливають (серед не вагітних)

	Столбец 1	Столбец 2	Столбец 3	Столбец 4
Столбец 1	1			
Столбец 2	-0,2549	1		
Столбец 3	-0,47684	0,288675	1	
Столбец 4	-0,62560	0,222233	0,395734	1

Можна зробити висновок, що вік та сімейний статус впливає на комунікативність. При наявних відносинах з парнем у дівчини зростає комунікативність з оточуючими, їй легше будувати спілкування.

Висновки: Отже, материнство є складним явищем, що є результатом взаємодії багатьох показників: генетичних, біологічних, впливу родинного та соціального середовищ. Було розглянуто комунікативний блок готовності до материнства та виявлено зв'язок з віком, сімейним статусом та відносинами з мамою.

Література:

1. Анчева І. А. Сучасний погляд на психологічну готовність жінки до материнства. *Здоров'є жінчини*. 2017. №6(122). С.50-52.
2. Іванова А. О. Організація роботи з вагітними жінками: навчально-методичний посібник. К.: Довіра, 2015. 231 с.

3. Раміх В. А. Материнство та культура: філософсько-культурологічний аналіз. К., 2017. 145 с.

4. Каткова И. П., Лебединская О. И., Андрюшина Е. В. Медико-социальные проблемы юного материнства: М., 2001. 56 с.

5. Яремчук Н. В. Психологічна готовність жінки до материнства: вікові особливості. *Психологія неперервної професійної освіти*. 2012. №1-2. С. 143-152.

References:

1. Ancheva, I. A. (2017) Suchasnyi pohliad na psykhologichnu hotovnist zhinky do materynstva [A modern look at a woman's psychological readiness for motherhood]. *Zdorove zhenshchiny – Woman's health*, 6(122). 50-52. [in Ukrainian].

2. Ivanova, A. O. (2015) *Orhanizatsiia roboty z vahitnyimi zhinkamy: navchalno-metodchnyi posibnyk [Organization of work with pregnant women: a training manual]*. К.: Dovira [in Ukrainian].

3. Ramikh, V. A. (2017) *Materynstvo ta kultura: filosofsko-kulturolohichniy analiz [Maternity and culture: a philosophical and cultural analysis]*. К: [in Ukrainian].

4. Katkova, I. P., Lebedinskaia, O. I. & Andriushina, E. V. (2001) *Mediko-sotsialnye problemy iunogo materinstva [Medical and social problems of young motherhood]*. М. [in Russian].

5. Iaremchuk, N. V. (2012) Psykhologichna hotovnist zhinky do materynstva: vikovi osoblyvosti [Psychological readiness of woman for motherhood: age characteristics]. *Psykhologhiia neperervnoi profesiinoi osvity – Psychology of continuing vocational education*, 1-2. 143-152. [in Ukrainian].